

ZOFIA ALEXANDROWICZ

Institut Ochrony Przyrody PAN, Kraków

Ochrona dziedzictwa geologicznego w tematyce międzynarodowych sympozjów Europejskiej Asocjacji ProGEO

European
Association for
the Conservation
of the Geological
Heritage

W ostatnich dziesięciu latach schyłku XX wieku nastąpił wyraźny postęp w ochronie dziedzictwa geologicznego, zaznaczony zwłaszcza w Europie (Alexandrowicz 1994). Tu od dawna trwa bowiem, najbardziej drastycznie w stosunku do innych kontynentów, antropogeniczna degradacja znacznych obszarów. Są one pozbawiane naturalnych form rzeźby, a także różnorodnych elementów budowy geologicznej.

W omawianym okresie odbyły się liczne spotkania z udziałem coraz szerszego kręgu uczestników wspierających ideę Europejskiej Asocjacji Ochrony Dziedzictwa Geologicznego – ProGEO. Międzynarodowe sympozja poświęcone geoochronie organizowano kolejno: w Digne les Bains we Francji (1991 r.), w Rzymie (1996 r.) i Madrycie (1999 r.). Przedstawiciele Polski uczestniczyli we wszystkich wymienionych sympozjach. W tym czasie odbyły się też: konferencja w Great Malvern (Wielka Brytania – 1993 r.) oraz coroczne spotkania członków ProGEO, a także jej Grup Roboczych, powołanych do realizacji programu GEOSITES (geostanowisk), prowadzonego przez Międzynarodową Unię Nauk Geologicznych (IUGS).

Grupa Robocza Europy Środkowej, której liderem jest Polska, obradowała w Krakowie (1997 r.). Dokonano wówczas prezentacji wstępnych list ważnych geostanowisk następujących krajów: Litwy, Białorusi, Ukrainy, Polski, Słowacji,

Czech i Austrii. Opracowane w jednolity sposób charakterystyki większości wyselekcjonowanych obiektów zostały następnie opublikowane (Alexandrowicz ed. 1999). Jest to pierwszy tego rodzaju zbiór podstawowych informacji z państw Europy Środkowej, przygotowany przez uczestników spotkania i obejmujący w sumie około 130 najbardziej reprezentatywnych stanowisk i obszarów, z których 84, w większości chronionych, znajduje się na obszarze Polski. Mają one być włączone do centralnego banku danych IUGS w Trondheim (Norwegia).

Międzynarodowe sympozja ProGEO znacząco przyczyniają się do postępu geoochrony. Są one ośrodkami nawiązywania kontaktów, wymiany doświadczeń oraz realizacji wspólnych tematów. Pierwsze takie spotkanie pod patronatem UNESCO odbyło się w Digne les Bains (1991 r.) z inicjatywy Grupy Roboczej, utworzonej w Holandii (1988 r.), która przemianowała się w Asocjacje ProGEO po ustaleniach podjętych na konferencji w Mitwitz (1993 r.). Dało ono pogląd na bardzo zróżnicowany stan prawnej ochrony w poszczególnych krajach europejskich i nie tylko. Na jego podstawie uchwalono *Deklarację praw pamięci o Ziemi*, skierowaną do narodowych władz i międzynarodowych organizacji, celem zapewnienia warunków i środków do rozwoju ochrony dziedzictwa geologicznego. Materiały posympozjalne ukazały się w renomowanym czasopiśmie Francuskiego Towarzystwa Geologicznego (*Actes du Premier Symposium...* 1994).

Drugie międzynarodowe sympozjum ProGEO w Rzymie (1996 r.) było w swoim założeniu poświęcone głównie prezentacji ważnych i dobrze opracowanych naukowo obiektów, godnych wpisania na listę europejską GEOSITES/IUGS lub światową listę stanowisk, wyodrębnioną ze Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO (Cowie 1994). W uchwalonej na sympozjum deklaracji zwrócono uwagę na pierwszoplanową potrzebę rozwoju sieci ochrony reprezentatywnych geostanowisk według wytycznych programu GEOSITES/IUGS (Wimbledon et al. 1999), a w przyszłości także tworzenia rezerwatów lito(geo)sfery, odpowiadających swoją międzynarodową rangą rezerwatom biosfery UNESCO-MAB. Przedstawiona w czasie obrad koncepcja tworzenia takich rezerwatów (Alexandrowicz, Wimbledon 1999) zainicjowała starania o ustanowienie międzynarodowej formy ochrony pod nazwą UNESCO GEOPARK (Patzak, Eder 1998).

Trzecie międzynarodowe sympozjum ProGEO odbyło się w Madrycie (1999 r.) pod hasłem: „Ku równowaznemu gospodarowaniu i ochronie dziedzictwa geologicznego w nowym millennium” (Towards the Balanced Management and Conservation of the Geological Heritage in the New Millennium). Zasługuje ono na szersze omówienie, wiele podsumowań i nowych działań w zakresie geoochrony było bowiem wówczas prezentowanych w formie referatów i posterów. W sympozjum uczestniczyło około 150 osób, przede wszystkim z Hiszpanii, Portugalii, Włoch i Anglii. Delegacje z krajów Europy Środkowej były nieliczne, co najwyżej trzyosobowe, lub w ogóle nieobecne. Na przykład Polskę reprezentowały trzy osoby: z Instytutu Ochrony Przyrody PAN (Z. Alexandrowicz i M. Goner) i Muzeum Ziemi PAN (K. Jakubowski). Referaty zostały pogrupowane i przydzielone do następujących sekcji tematycznych:

1. Prawodawstwo, planowanie i zarządzanie dla celów geoochrony. Tu zaliczono 2 referaty autorów z Polski, wygłoszone na sesji plenarnej, a dotyczyły koncepcji georóżnorodności (Z. Alexandrowicz, S. Kozłowski) oraz problemów ochrony dziedzictwa paleontologicznego (K. W. Page, G. Meléndez, M. Goner);

2. Inwentaryzacja i katalogowanie obiektów dziedzictwa geologicznego;

3. Dziedzictwo geologiczne a integralne zarządzanie przyrodniczym dziedzictwem w obszarach chronionych;

4. Działalność edukacyjna i interpretacyjna;

5. Dziedzictwo geologiczne a turystyka;

6. Doświadczenia w geoochronie w południowej i południowo-zachodniej Europie.

Organizatorzy przewidzieli czas przeznaczony na sesję posterową, niestety nie został on zadowolająco wykorzystany. Brakowało lidera wstępnie objaśniającego tematykę licznych plansz. Poster z Polski dotyczył stanu i projektu ochrony skamieniałości w Karpatach (M. Goner).

Poszczególne sesje rozpoczęły się wykładami problemowymi. Jeden z ważniejszych dotyczył podsumowania wyników programu GEOSITES/IUGS przez jego głównego koordynatora, W. A. P. Wimbletona. Nowatorskimi pod względem tematyki i sposobu prezentacji były dwa wykłady z zakresu edukacji i metod jej realizacji. Uwypuklona została zwłaszcza rola edukacji środowiskowej ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa geologicznego, objęta międzynarodowym programem GRECEL (patrz artykuł Z. Alexan-

drowicz na s. 75–82 niniejszego zeszytu „Chrońmy ...”). Kierunkiem przyszłej działalności ProGEO, promującym ochronę dziedzictwa geologicznego, powinna być także geoturystyka, która rozwija się w wielu państwach, a w Polsce została wprowadzona jako akademicki kierunek specjalizacyjny na Wydziale Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie.

Starannie opracowane materiały sympozjum, obejmujące zarówno referaty jak i postery, zostały na czas opublikowane (B a r e t t i n o et al. eds 1999). Z ich przeglądu oraz konkluzji sformułowanych na sympozjum wynikają wnioski o potrzebie, a nawet konieczności dalszego rozwoju geoochrony. Powinien on polegać na równoczesnym zabezpieczaniu zarówno stanowisk reprezentatywnych jak i drugorzędnych, odpowiednio do georóżnorodności danego obszaru, na tworzeniu geoparków i rozwijaniu tematycznej dydaktyki oraz geoturystyki. Wezwaniem na miarę trzeciego tysiąclecia jest nie tylko postęp geoochrony, ale także jej integracja z innymi działami ochrony przyrody oraz z ochroną zabytków kultury materialnej.

SUMMARY

Conservation of geological heritage at international symposia of the European Association ProGEO

Three international symposia of ProGEO as well as annual meetings and workshops of Working Groups were organized in the last decade. The Polish members of the Association participated in all of them. Draft lists of the most important geosites from seven countries of Central Europe were presented during the workshop in Cracow in October, 1997 (A l e x a n d r o w i c z ed. 1999).

The Declaration of the Rights of the Memory of the Earth was the main achievement of the First International Symposium at Digne in 1991 (*Actes...* 1994). The Second International Symposium in Rome, 1996 dealt with the network of representative geosites and creation of litho-(geo)sphere reserves in the future (A l e x a n d r o w i c z, W i m b l e d o n 1999, W i m b l e d o n et al. 1999). The Third International Symposium in Madrid 1999 showed the considerable progress in the network of GEOSITES/IUGS programme realized in many countries of Europe (B a r e t t i n o et al. 1999). The prospect of educational programme GRECEL

(Geological Heritage: Research in Environmental Education and Cooperation in European Level) and the concept of UNESCO GEOPARK were discussed as well. Integration of geodiversity and biodiversity conservation and cultural monuments protection seems to be the challenge of the third millennium.

PIŚMIENNICTWO

Actes du Premier Symposium International sur la Protection du Patrimoine Géologique 1994. Mém. Soc. Géol. France, n.s. 165.

Alexandrowicz Z. 1994. *Zielone światło dla ochrony dziedzictwa geologicznego Europy*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 50, 4: 81–83.

Alexandrowicz Z. (ed.) 1999. *Representative geosites of Central Europe*. Proceedings of the Central Europe Working Group, Workshop ProGEO'97, Kraków. *Pol. Geol. Inst., Spec. Papers* 2.

Alexandrowicz Z., Wimbledon W. A. P. 1999. *The concept of world lithosphere reserves*. *Memorie Descrittive Carta Geologica d'Italia*.

Barettino D., Vallejo M., Gallego E. (eds) 1999. *Towards the balanced management and conservation of the geological heritage in the New Millennium*. *Soc. Geol. de España, III Intern. Symp. ProGEO on the Conservation of the Geological Heritage, Spain*.

Cowie J. W. 1994. *Lista stanowisk światowego dziedzictwa geologicznego* (tłum. z jęz. ang. W. P. Alexandrowicz). *Przegl. Geol.* 42, 3: 161–163.

Patzak M., Eder W. 1998. *UNESCO GEOPARK. A new Programme – a new UNESCO label*. *Geologia Balcanica* 28, 3–4: 33–35.

Wimbledon W. A. P., Andersen S., Cleal C. J., Cowie J. W., Erikstad L., Gonggrijp G. P., Johansson C. E., Karis L. O., Suominen V. 1999. *Geological World Heritage: GEOSITES – a global comparative site inventory to enable prioritisation for conservation*. *Memorie Descrittive Carta Geologica d'Italia*.